

Μας χρειάζονται τα αρχαία;

Άννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη

ansym@lit.auth.gr

Καβάλα, 17 Σεπτεμβρίου 2016

Περιεχόμενα

- 1) Εισαγωγή**
- 2) Γλωσσικοί μύθοι**
 - 2.1 Γλωσσικοί μύθοι για την ΑΕ**
 - 2.2 Γλωσσικοί μύθοι για τη ΝΕ στη
σχέση της με την ΑΕ**
- 3) Ζητήματα διδασκαλίας**
- 4) Συμπεράσματα**

1. Εισαγωγή

- Όταν ξέρω καλά τη δική μου γλώσσα, μπορώ να μάθω καλύτερα και άλλες γλώσσες.
- Πολλές γλώσσες στον κόσμο (κυρίως Ευρώπη, Β. και Ν. Αμερική, Αυστραλία, Ασία) έχουν δεχτεί πολλές επιρροές από την ελληνική ιδίως στο λεξιλόγιό τους.

1. Εισαγωγή

- Παθιασμένες συζητήσεις για τη **γλώσσα** και για **ιατρικά θέματα**
- **ιατρικά θέματα – ΖΩΗ**
- **γλωσσικά θέματα – ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ**
- **Π. Μάκριτζ (2013) *Γλώσσα και εθνική ταυτότητα στην Ελλάδα 1766-1976*, εκδ. Πατάκης**

2. Γλωσσικοί μύθοι

- Η ελληνική είναι **μία και ενιαία** γλώσσα;
- Μια γλώσσα μπορούμε να τη μελετήσουμε από 2 πλευρές:
 - τη **διαχρονική** και
 - τη **συγχρονική**.

2. Γλωσσικοί μύθοι

Ιστορία της Ελληνικής γλώσσας

(βλ. επίσης Ελληνικό αλφάβητο)

Πρωτοελληνική (περ. 3000 π.Χ.)

Μυκηναϊκή (περ. 1600–1200 π.Χ.)

Αρχαία ελληνική

(περ. 800–300 π.Χ.)

Διάλεκτοι:

Αιολική, Αρκαδοκυπριακή, Αττική-Ιωνική,

Δωρική, Παμφυλιακή; Ομηρική.

πιθανή διάλεκτος: Μακεδονική.

Ελληνιστική Κοινή

(από περ. 300 π.Χ. έως 300 μ.Χ. ή 600 μ.Χ.)

Μεσαιωνική ελληνική

(περ. 700-1700)

Νέα ελληνική γλώσσα

(από το 1700)

Δημοτική, Καθαρεύουσα

Διάλεκτοι:

Καππαδοκική, Κυπριακή,

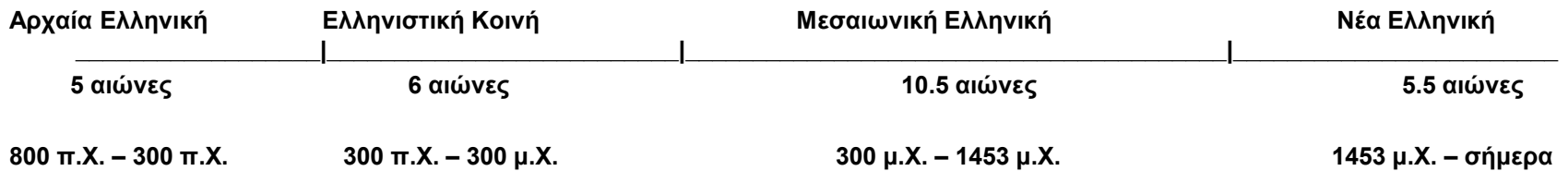
Κατωπαλική, Κρητική

Ποντιακή, Τσακωνική, Ρωμανιώτικη

2. Γλωσσικοί μύθοι

ΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

800π.Χ. 600π.Χ. 400π.Χ. 200π.Χ. Ι. Χριστός 200μ.Χ. 400μ.Χ. 600μ.Χ. 800μ.Χ. 1000μ.χ. 1200μ.Χ. 1400μ.Χ. 1600μ.Χ. 1800μ.Χ. 2016μ.Χ.

2. Γλωσσικοί μύθοι

- Με τη **συγχρονική** μελέτη εξετάζουμε μία από αυτές τις φάσεις, χωρίς να μας απασχολεί το τι προηγείται και το τι έπεται.
- **Διαχρονικά** η ελληνική είναι μία
- **Συγχρονικά** άλλο το σύστημα της ΝΕ και άλλο της ΑΕ.
- **Νεκρή γλώσσα**: που δεν έχει φυσικούς ομιλητές.

2.1 Γλωσσικοί μύθοι αμιγώς για την ΑΕ

- 1. Τα πιο τέλεια προγράμματα Η/Υ αναπαριστούν μόνο την ΑΕ σε ολοκληρώματα και σε τέλεια σχήματα παραστατικής, επειδή έχει μαθηματική δομή που επιτρέπει την αρμονική γεωμετρική απεικόνιση.
- Οι αρχαίοι ανέπτυξαν τον πολιτισμό τους, επειδή μιλούσαν ΑΕ.
- Η ΑΕ είναι γλώσσα-πρότυπο.
- **Συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο.**

2.1 Γλωσσικοί μύθοι αμιγώς για την ΑΕ

- 2. Η ΑΕ είναι γλώσσα νοηματική, δεν είναι συμβατική, ενώ όλες οι άλλες γλώσσες είναι συμβατικές και γι' αυτό οι Η/Υ προχωρημένης τεχνολογίας δέχονται ως νοηματική μόνον την ελληνική γλώσσα:
γεωμετρία = γη + μετρώ.
- **Όλες οι γλώσσες είναι συμβατικές:**
ουρανός, χαρτί, χέρι, σωλήνας, βρέχω

2.1 Γλωσσικοί μύθοι αμιγώς για την ΑΕ

3. Οι νέοι υπολογιστές θα χρησιμοποιούν μόνο ΑΕ.
Η ΑΕ οξύνει το νου.

- **παραφιλολογία και ψευδοεπιστήμη**
- **εκπηγάζουν από τη διαίσθηση, τη φαντασίωση και τις ιδεοληψίες**
- **η εκμάθηση διαφόρων γλωσσών –και ιδίως η συγκριτική επεξεργασία τους– συμβάλλει στη γλωσσική καλλιέργεια και στη γνωστική συγκρότηση του ατόμου.**

2.1 Γλωσσικοί μύθοι αμιγώς για την ΑΕ

4. Ταύτιση της γλώσσας με τα κείμενα.

Οι νοηματικές αποχρώσεις «χάνονται στη μετάφραση».

- **Απαιτείται βαθιά και πολύχρονη σχέση με την ΑΕ.**

2.1 Γλωσσικοί μύθοι αμιγώς για την ΑΕ

5. Η ΑΕ αποτελεί μέρος του εκπαιδευτικού συστήματος άλλων ευρωπαϊκών χωρών και δεν είναι δυνατό να καταργείται η διδασκαλία της στην Ελλάδα.
- **Στο εξωτερικό το μάθημα αφορά κυρίως τον πολιτισμό (κατανόηση της έννοιας του πολίτη).**

2.2 Γλωσσικοί μύθοι για τη ΝΕ στη σχέση της με την ΑΕ

1. Η ΝΕ είναι κατώτερη από την ΑΕ, που είναι κορυφαία.
Έχει υποστεί φθορά σε σχέση με την ΑΕ.
Για να κατακτήσουμε «σε βάθος» και «ολοκληρωμένα» τη ΝΕ, πρέπει να διδαχθούν παλαιότερες μορφές της (αρχαία, καθαρεύουσα...).
- **Η ΝΕ είναι αρτιμελής.**
- **Ξεκινώ από το γνωστό (ΝΕ).**

2.2 Γλωσσικοί μύθοι για τη ΝΕ στη σχέση της με την ΑΕ

- Η (μη συνειδητή) γνώση της γραμματικής της πρώτης γλώσσας αναπτύσσεται με φυσικό τρόπο πολύ πριν την είσοδο των παιδιών στο σχολείο.
- Στο σχολείο: εκμάθηση γραμματικής
ορολογίας
- *επέλεξα, των φώτων, ο/η διεθνής, το διεθνές:*
πρέπει να διδάσκονται στο μάθημα της ΝΕ
(Όχι της ΑΕ από το πρωτότυπο)

2.2 Γλωσσικοί μύθοι για τη ΝΕ στη σχέση της με την ΑΕ

- Κεντρικό και περιφερειακό σύστημα κλίσης
- Αρσ. σε -ς (*πατέρας, ναύτης*) - *κομάντο*
- Θηλ. σε -α, -η (*μαμά, κόρη*) - *ψήφος*
- Ουδ. σε -ι, -ο (*τραπέζι, βουνό*) – *μέρος, φως, προϊόν*

2.2 Γλωσσικοί μύθοι για τη ΝΕ στη σχέση της με την ΑΕ

2. Η ΝΕ κινδυνεύει, παρουσιάζει λεξιπενία που αντιμετωπίζεται με τη διδασκαλία της ΑΕ. Κακοποίηση της γλώσσας, συρρίκνωση του λεξιλογίου, εκφραστικές αδυναμίες της νεολαίας.
- **Να μη συγχέεται η ίδια η γλώσσα με τους ομιλητές της.**

2.2 Γλωσσικοί μύθοι για τη ΝΕ στη σχέση της με την ΑΕ

- Μεγάλο μέρος του λόγιου λεξιλογίου της ΝΕ έχει αρχαιοελληνικές ρίζες:
- νεολογισμοί: *ιχθυοπαραγωγή* (1893)
μεταφραστικά δάνεια: *σιδηρόδρομος* < γαλλ.
διεθνισμοί: *μικροσκόπιο*.
- **Η διδασκαλία αυτή αποτελεί τμήμα της διδασκαλίας της ΝΕ (και όχι της ΑΕ).**
- Να ενσωματωθεί η **ετυμολογία** στη διδασκαλία του λεξιλογίου της ΝΕ.

2.2 Γλωσσικοί μύθοι για τη ΝΕ στη σχέση της με την ΑΕ

3. Η διδασκαλία της ΑΕ στο Γυμνάσιο θα αποτελέσει φραγμό στην ξενομανία και στη χρήση των greeklish.
- **Καμία ένδειξη ότι η διδασκαλία της ΑΕ αποτελεί φραγμό στην ξενομανία.**
 - Η απαξίωση της ΝΕ οδηγεί σε τέτοιου είδους φαινόμενα.
 - **Απάντηση και φραγμό στην «ξενομανία» αποτελεί μόνο ο εγγραμματισμός στη ΝΕ, η βαθιά καλλιέργειά της.**

2.2 Γλωσσικοί μύθοι για τη ΝΕ στη σχέση της με την ΑΕ

- Οι επιστημονικά αβάσιμοι
ισχυρισμοί
βλάπτουν τόσο την ΑΕ όσο και
τη ΝΕ.**

3. Ζητήματα διδασκαλίας

- Πόσες ώρες πρέπει να διδάσκονται τα ΑΕ;**
- Πόσες ώρες τα ΝΕ;**
- Τι πρέπει να κάνει το σχολείο και ο κάθε μαθητής, για να μάθει καλά ΝΕ;**

3. Ζητήματα διδασκαλίας

- **Η εστίαση πρέπει να πέσει στη ΝΕ.**
- **Οι ώρες για τη ΝΕ πρέπει να είναι περισσότερες από ό,τι για την ΑΕ.**
- **A) Μέσα στο σχολείο**
- **B) Έξω από το σχολείο**

3. Ζητήματα διδασκαλίας

- **A) Μέσα στο σχολείο**

Οι μαθητές να εκτεθούν σε **ποικίλα κείμενα**
γραφτά και προφορικά,
ποσοτικά άφθονα και
ποιοτικά υψηλής ποιότητας.

3. Ζητήματα διδασκαλίας

- Η ΝΕ αποτελείται από το καθημερινό κομμάτι και το ακαδημαϊκό.
- Στο ακαδημαϊκό χωλαίνουν οι μαθητές.
- Το ακαδημαϊκό εμπεριέχει πολλές ρίζες, λέξεις, καταλήξεις, εκφράσεις και συντακτικά σχήματα από την ΑΕ.
- Εδώ να γίνει η σύζευξη ΝΕ και ΑΕ.

3. Ζητήματα διδασκαλίας

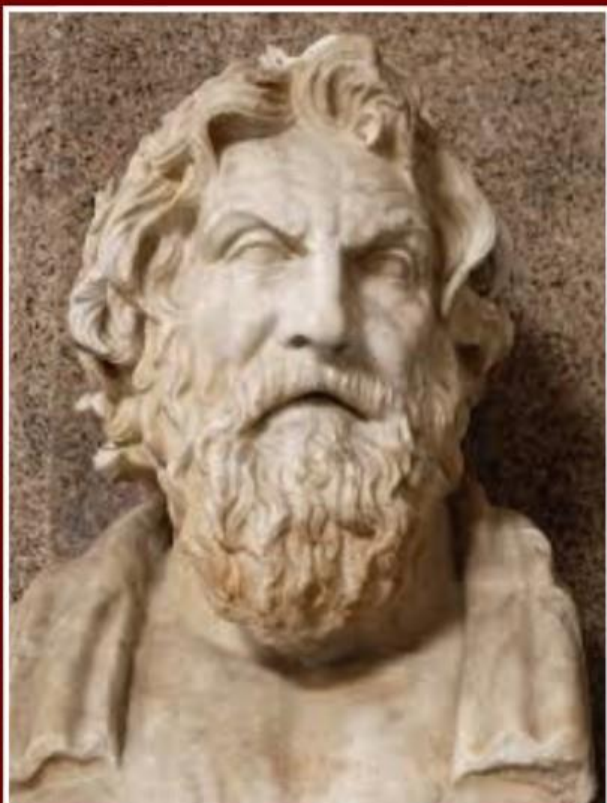
- Τα ΑΕ πρέπει να διδάσκονται αυτοτελώς;
- Τα ΑΕ από μετάφραση πρέπει να διδάσκονται σε όλη τη Β/θμια Εκπαίδευση.
- Γιατί είναι παγκοσμίως αναγνωρισμένο ότι είναι πολύ σημαντικές οι ιδέες, οι απόψεις, η στάση ζωής των προγόνων μας.
- Πολιτική σκέψη, θεσμοί, δίκαιο, θρησκεία, επιστημονική έρευνα, τέχνη, λογοτεχνία του νεοελληνικού αλλά και των ευρωπαϊκών πολιτισμών.
- Διαχρονικά οικουμενικές οι αξίες που περιέχουν τα κείμενα της ΑΕ.

3. Ζητήματα διδασκαλίας

- **Διδακτικός στόχος:** οι μαθητές να γνωρίσουν τα διδάγματα των φιλοσόφων της αρχαίας Ελλάδας για τη φιλία, τον ανθρωπισμό, τη δικαιοσύνη, την πολιτική, αλλά και το ερευνητικό πνεύμα και την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης.
- **Καθολική η πεποίθηση στους φιλοσόφους για το διδακτό της αρετής**
ηθική (γενναιοδωρία και σωφροσύνη) και
διανοητική (σοφία, σύνεση και φρόνηση).

3. Ζητήματα διδασκαλίας

- **Η αρετή επαρκεί για την ευδαιμονία.**

ΑΝΤΙΣΘΕΝΗΣ

5^{ος}-4^{ος} αιώνας π. Χ.

διδασκτὴν ἀπεδείκνυε τὴν ἀρετὴν

[...] αὐτάρκη δὲ τὴν

ἀρετὴν πρὸς εὐδαιμονίαν.

«(Ο Αντισθένης) υποστήριζε πως η αρετή είναι
διδασκτὴ [...] και ὅτι επαρκεί για την ευτυχία.»

(πηγή: Διογένης Λαέρτιος 6.10)

3. Ζητήματα διδασκαλίας

- Η διδασκαλία της ΑΕ γραμματείας στοχεύει στο να δείξει στους μαθητές πώς σκεφτόταν μια μεγάλη δημιουργική και πρωτοπόρα κοινότητα ανθρώπων πολλούς αιώνες πριν, που πέτυχε να δώσει τις βάσεις σε ολόκληρο τον ευρωπαϊκό πολιτισμό, ενώ ταυτόχρονα ανέδειξε «για πρώτη φορά στα χρονικά του κόσμου τον άνθρωπο ως αξία αυτόνομη, ως άνθρωπο που θέλει να κρατιέται ελεύθερος από κάθε λογής σκλαβιά, υλική και πνευματική» (Ι. Θ. Κακριδής).

3. Ζητήματα διδασκαλίας

Τι γίνεται με τα ΑΕ από το πρωτότυπο;

Πρέπει να διδαχτούν αλλά με διαφορετική στοχοθεσία.

Όχι στη διδασκαλία μιας τυποποιημένης γραμματικής.

Όχι στη στείρα αποστήθιση κανόνων.

Στο Γυμνάσιο δεν χρειάζεται να καλυφθεί εξαντλητικά η γραμματικο-συντακτική ύλη.

3. Ζητήματα διδασκαλίας

Τι κάνουμε;

- Τα ΑΕ να διδάσκονται από το πρωτότυπο με έμφαση στα **στοιχεία που επιβιώνουν στη ΝΕ** και είναι χρήσιμα για μια βαθιά καλλιέργεια της ακαδημαϊκής πλευράς της ΝΕ.

3. Ζητήματα διδασκαλίας

- Θέματα: ἔαρ → εαρινός, ναῦς → ναύαρχος
- Προσφύματα: -θρον → ἑλκηθρο, σάρωθρο
- Λέξεις: πέλεκυς
- δομές
 - κλίση: επίθετα σε -ής, -ής, -ές: διεθνής,
 - παραγωγή: -ήσιος λ.χ. Φιλιππήσιος,
-ως λ.χ. βεβαίως, ευχαρίστως,
 - σύνθεση: ταξι-θέτης, λεξι-θήρας, πρωθ-
υπουργός
- Ανώμαλα παραθετικά, κανόνες σύνταξης

3. Ζητήματα διδασκαλίας

- Η άποψη αυτή έχει υιοθετηθεί από το νέο πιλοτικό πρόγραμμα

<http://ebooks.edu.gr/new/ps.php>

- Η διδασκαλία της ΑΕ θα ενισχύσει το **λόγιο χρηστικό επίπεδο** της ΝΕ, όπου επιβιώνουν προηγούμενα στάδια εξέλιξης της ελληνικής: *άριστος, βέλτιστος, ελαφρά τη καρδία.*

3. Ζητήματα διδασκαλίας

- Στο Γυμνάσιο να διδάσκονται μόνο βασικές γνώσεις των μορφολογικών, συντακτικών και ορθογραφικών συμβάσεων της ΑΕ.
- Στο λεξιλόγιο να διδάσκεται η συνέχεια αλλά και οι ασυνέχειες της ελληνικής, λ.χ. *πέτρα*.
- Απομακρυνόμαστε από την παραδοσιακή έννοια της ύλης, που επικεντρώνεται στις γραμματικο-συντακτικές λεπτομέρειες, η οποία έχει επιφέρει πολλά δεινά.

3. Ζητήματα διδασκαλίας

- Να δοθεί έμφαση στην **ετυμολογία** και στην ιστορία των λέξεων.
- Οι μαθητές εξοικειώνονται με την έννοια της **γλωσσικής αλλαγής**.

3. Ζητήματα διδασκαλίας

B) Έξω από το σχολείο, ατομικά:

Να εκτιτιθέμεθα σε λόγο γραπτό και
προφορικό **ποσοτικά άφθονο και**
ποιοτικά υψηλής ποιότητας:

λογοτεχνία και άλλα κείμενα

συζητήσεις ειδικών σε ιατρικά, πολιτικά,
γεωπολιτικά, ιστορικά, ψυχολογικά,
εκπαιδευτικά κτλ. θέματα.

4. Συμπεράσματα

- Οι επιστημονικά αβάσιμοι ισχυρισμοί και**
- ο παρωχημένος τρόπος διδασκαλίας της ΑΕ**
- βλάπτουν τη σωστή διδασκαλία τόσο της ΑΕ όσο και της ΝΕ.**

4. Συμπεράσματα

1. Από διαχρονική άποψη η ΑΕ και η ΝΕ είναι η **ίδια γλώσσα**, αλλά η καθεμιά αποτελεί μια ξεχωριστή φάση της και είναι αυτοτελής, δηλ. **έχει το δικό της ολοκληρωμένο σύστημα.**

Από γλωσσολογική άποψη δεν υπάρχουν ανώτερες και κατώτερες γλώσσες.

Βέβαια από κοινωνική και πολιτισμική άποψη τα κράτη διαφέρουν ως προς την ισχύ, η οποία αντανακλάται στις γλώσσες που μιλούν οι ομιλητές τους.

4. Συμπεράσματα

2. Η ΑΕ μοιράζεται με όλες τις άλλες γλώσσες τα βασικά χαρακτηριστικά των γλωσσών, δηλ. **δεν αποτελεί γλώσσα-πρότυπο.**

Πολλοί ανάμεσά τους και ξένοι την έχουν εκθειάσει, λ.χ. η Jacqueline de Romilly, σύγχρονη (πέθανε το 2010) γαλλίδα κλασική φιλόλογος και ακαδημαϊκός είπε: «Η αρχαία Ελλάδα μας προσφέρει μια γλώσσα, την οποία θα πω οικουμενική» και ακόμη «Όλοι πρέπει να μάθουν ΑΕ, επειδή η ελληνική γλώσσα μας βοηθάει πρώτα απ' όλα να καταλάβουμε τη δική μας γλώσσα».

Γιατί; γιατί σ' αυτή τη γλώσσα έχουν γραφεί πολλά σημαντικά κείμενα λογοτεχνικά, επιστημονικά κτλ.

4. Συμπεράσματα

3. Η διδασκαλία της ΑΕ από το πρωτότυπο όπως γίνεται έως σήμερα δεν συντελεί στην καλύτερη γνώση και χρήση της ΝΕ, γιατί **το γνωστικό μας σύστημα μας επιτρέπει να κατακτούμε τη νέα γνώση βασισμένοι στην ήδη υπάρχουσα, από το γνωστό προς το άγνωστο:**

Για να προσεγγίσει ένας Έλληνας την ΑΕ, πρέπει να κατέχει καλά τη ΝΕ.

Απαιτείται **ενίσχυση της διδασκαλίας της ΝΕ** όχι μόνο ως προς τις **ώρες** αλλά και ως τη **μέθοδο** και το **εκπαιδευτικό υλικό**.

4. Συμπεράσματα

4. Η διδασκαλία της ΑΕ που εστιάζει στη γραμματική και στο συντακτικό δεν βοηθά τους μαθητές να γνωρίσουν και να εκτιμήσουν τον ΑΕ πολιτισμό και τις αξίες των προγόνων μας.

Αυτό μπορεί να γίνει μόνο με τη **διδασκαλία των ΑΕ κειμένων από μετάφραση** σε γλώσσα προσιτή στους μαθητές.

4. Συμπεράσματα

5. Χρειάζεται η διδασκαλία της ΑΕ από το πρωτότυπο αλλά με νέα στοχοθεσία:

Να εστιάσει μόνο στα πιο συχνά γραμματικά και συντακτικά φαινόμενα της ΑΕ καθώς και σε όσα επιζούν στη ΝΕ και συνιστούν το λόγιο επίπεδό της.

Όχι στις ανούσιες γραμματικο-συντακτικές λεπτομέρειες.

Ναι στα κείμενα που περιέχουν τις ιδέες και απόψεις των προγόνων μας, τη στάση ζωής τους.

4. Συμπεράσματα

- Οι αρχές και οι θέσεις των επιστημών της γλώσσας και η τεκμηριωμένη επιχειρηματολογία των ειδικών δεν είναι δυνατόν να απουσιάζουν από το δημόσιο διάλογο για τη γλώσσα ή να απαξιώνονται από μεμονωμένα άτομα, ομάδες ή φορείς που αυτοανακηρύσσονται ως (οι μόνοι) ειδικοί για κάθε θέμα που αφορά το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον της γλώσσας μας.